

Souvislost člověka s duchovním světem

Rudolf Steiner

Moji milí přátelé,

pokusili jsme se zřetelem k lidským duším, které již prošly branou smrti, vyhledat vztahy mezi světem, v němž člověk žije od narození do smrti, a mezi světem, v němž žije mezi smrtí a novým zrozením. Tyto vztahy se pokusíme pozorovat z nejrůznějších hledisek. Postupem času se lidstvo přesvědčí, že správné a úplné poznání světa a jeho vztahu k lidem přesahuje všechno to, co lze vypátrat fyzicko-smyslovou vědou a rozumem, který je na tuto vědu vázaný. Člověk zná jen velice malou část skutečného světa, tj. světa, v němž se uplatňuje také on sám, když se dovolává pouze toho, co je vnímatelné pomocí smyslů a co se může zjistit a dokázat svým rozumem vázaným na smysly.

V průběhu přednášek jsem ukázal, jak člověk může své pozorování zbystřit, jak ho může rozšířit k věcem, kterých si v životě nevšímáme, protože se upínáme jen k tomu, co se děje, a nebereme zřetel na to, co by se mohlo stát, od čeho jsme však v jistém smyslu zdrženi, aby se to nestalo. Abych vám dal alespoň předběžné pojmy o těchto věcech, které se musí spíše vyciřovat než myslet, poukázal jsem na to, že stačí uvážit, jak jsme např. byli zdrženi od vycházky, k níž jsme se v určitou denní dobu chystali, protože nás někdo neočekávaně navštívil. Rozhodli jsme sejít ven např. v 11 hodin dopoledne, ale mohli jsme vyjít teprve o půl hodiny později. A nyní si představte, jak by podle okolností ten den probíhal, kdybychom vyšli v předpokládané době, jak by se nám v té zameškané půlhodině mohlo přihodit něco, čemu jsme vlastně unikli a co se nám tedy vůbec nepříhodovalo. Zamyslete se nad tím, kolik podobných událostí člověka potká, a získáte představu o tom, co všechno se mohlo stát. Pak můžeme citově porovnávat představu toho, co se všechno mohlo stát s tím, co se v souvislostech příčiny a následku od rána do večera skutečně stalo.

Zřetelnou představu získáme, když tyto věci přirovnáme k podobným věcem venku v přírodě. Pomyslete na to, jak se v přírodě neustále ve velkém počtu ztrácejí semenné síly. Kolik z velkého množství vajíček sledí se během jednoho roku stane skutečnými sledí a kolik z tohoto množství se ztratí. Pokuste si představit, kolik pro život připravených zárodků se vůbec nedostane ke svému vývinu, kolik jich ve světovém běhu uvázne, nemůže se vyvinout, co všechno není v rozvíjejícím se, pučícím a rostoucím životě. Ke skutečnosti to patří právě tak jako to, co se dostane k úplnému vývinu. Nedostane se to pouze k určitému bodu, ale vstupuje to do vývoje jiného, právě tak jako děje našeho vlastního života vstupují do jiného vývoje, když jsme něčím zdrženi. Tím jedním jsou děje života, tím druhým jsou děje přírody, které jsou zdržovány, a zatímco jsou zdržovány, pokračují jiným způsobem. Tyto věci se mohou rozšířit ještě mnohem více. Tázavě a záhadně se nabízí mnoho otázek podobných těmto oběma příkladům.

V jakých rovinách vědomí probíhá lidský život?

Víme, že normální trvání lidského života je 70-90 roků. Také víme, že daleko větší počet lidí umírá mnohem dříve a je tedy zřejmé, že nedosahuje vrcholu života. Jako jsou v přírodě semenné zárodky

zadržovány na určitém stupni a nedosahují úplné zralosti, tak nedosahují úplné zralosti životní pochody člověka. Vidíme také, že ani naše denní konání nedospívá k úplné zralosti z důvodů právě uvedených. To vše nás upozorňuje, že takřka „mezi řádky života“ spočívá množství toho, co zůstává nepovšimnuto, co místo aby přešlo do říší, kde to může být smyslově vnímatelné, uvázne v duchových říších. Pokud nebudete v něčem takovém spatřovat pouhou fantazií, ale budete o tom plodně uvažovat, pak naleznete přechod, když ne k plně platnému důkazu, tak alespoň k představě něčeho velice významného.

Když jako lidé v životě jednáme, postupují věci způsobem, že pro obyčejné životní konání o svých činech, o svých podnětech vůle uvažujeme. Život však neprobíhájen tímto způsobem, že si usmyslíme činy a pak je vykonáme. Probíhá tak, že se do života staví něco, co nám často připadá jako souhrn náhod, co nám připadá jakoby nepravdělné, náhodně spolu související. To označujeme slovem „náš osud“. Osud je pro materialisticky smýšlejícího člověka tím, co se skládá z událostí, které na něj den za dnem doléhají, jak říká. Jistě, mnoho lidí tuší, že v tomto osudu je určitý plán. Ale od uchopení myšlenky až ke skutečnému prohlédnutí toho, co se tu vlastně odehrává, k tomu zpravidla již nedojde, protože to, co mám na mysli, se v životě nepovažuje za něco zvláště významného.

V současné době se začíná spolu s tím, co buší na brány poznání lidstva, uplatňovat tzv. analytická psychologie, neboli psychoanalýza. V kruhu našich přátel jsem často upozorňoval na paradoxní příklad, kterého psychoanalytici stále používají, poněvadž zde narazili na to, že v životě přece jen existuje všelicos duchovního, o čemž obyčejní lidé nemají pojem. Tento paradoxní příklad si ještě jednou řekneme, přestože někteří z nás ho už znají.

Jedna dáma je pozvaná na večerní zábavu a zúčastní se jí. Tento večer se pořádá proto, že paní domu, v němž se společnost nachází, toho večera odcestuje. Má odjet do lázní, protože je nemocná. Večer probíhá bezvadně. Paní domu právě odjela do svého lázeňského místa, hosté končí zábavu a odcházejí. Jedna skupina hostů je již na ulici a vtom za rohem vyjíždí drožka. Výslovně říkám drožka, ne auto. Tato drožka se žene ulicí a rychle se blíží ke skupině. Jedna z přítomných dam se odděluje od ostatní společnosti, zatímco ostatní se drožce vyhýbají, ona před koňmi té drožky utíká stále dál, koně za ní a ona před nimi prchá, až přijde na myšlenku, že musí něco udělat, aby se z té situace zachránila. V běhu před koňmi se dostává na most nad řekou a myslí si, že když se vrhne do vody, je si před koňmi jistá. Ostatní lidé z té společnosti utíkali za ní, jak si můžete představit, a nakonec ji z řeky vylovili. Ze samotných poměrů vyplývá, že ji dopravili nazpět do domu, který právě opustila. Výborně, paní domu je pryč, ona je zde a může navázat na situaci a na vztah s pánem domu. “

Psychoanalytik pátrá po skrytých duševních oblastech. Zjistí, že tato dáma, když byla dítětem, měla jakousi zkušenost s koňmi a že tyto zážitky nyní vystupují z nevědomí na povrch atd. Kdo se vyzná v duševním životě člověka, nebude ochoten na všechny tyto kejkle psychoanalýzy přistoupit. Pokud existují tyto skryté duševní oblasti, a podobné věci skutečně existují, což ne- popírám, pak jsou jen pouhými připravovateli, nikoliv něčím, oč tu jde.

Na čem ve skutečnosti záleží je to, že člověk (tedy také tato dáma, o níž mluvíme) má podvědomé vědomí, které je mnohem chytřejší a rafinovanější než horní vědomí. Ve svém horním vědomí se ta dáma chovala dosti nemotorně, to si jistě myslí většina z vás. Podvědomí však vymyslelo něco mnohem chytřejšího než to, co myslelo vědomí nahoře. V podvědomí něco myslelo takto: Dnes večer paní domu odjela. Musím něco nastrojit a musím k tomu využít nejbližší příležitost. Podvědomí je dokonce trochu prorocké a dopředu tuší, co se stane, když se utíká před koňmi. To vše může být v podvědomí připraveno nej rafinovanějším způsobem. Horní vědomí tolik vychytralosti nemá. Podvědomí však má chytrost, která se zvyšuje připojením jistého daru proroctví.

Zmiňuji se o tomto příkladu proto, že je pouze zvláštním případem toho, co existuje úplně všeobecně. Každý člověk má v sobě něco, co je mnohem obsáhlejší a v nejrůznějších směrech intenzivnější než obyčejné vědomí. Kdyby člověk ve svém obyčejném vědomí věděl všechno, co ví ve svém podvědomí, byl by strašlivě chytrý a k tomu rafinovaný a uměl by si nesmírně mnoho vymýšlet.

Co takto žije v podvědomí člověka, je vlastně úplně nečinné?

Pro toho, kdo umí pozorovat svět duchovně, to není úplně nečinné. Naopak, je to v neustálé činnosti. Co u této dámy zvláštním způsobem vyšlo najevo, to je v určité oblasti u člověka vždy a doprovází jej to celým jeho bdělým životem. Jak je to možné? Že se něco dostalo podobným způsobem jako u té dámy navenek, je pouze tím, že tato podvědomá chytrost, kterou člověk má, občas překročí meze. To se stane i při obyčejném vědomí, kdy pod vlivem zvláštních událostí, žádostí a sklonů člověk vypadne z běžných životních návyků a udělá něco neobvyklým, výjimečným způsobem. V našem případě pouze vystoupilo jako zvláštní to, co je v člověku činné stále.

Jak je v člověku činné to podvědomé?

Je zde něco, čemu, říkáme osud, a to je opravdu něco mimořádně komplikovaného. Přistupuje k nám zdánlivě tak, že jeho události se nám přihodí. Předpokládejme, že se někdo seznámí s druhým člověkem, který se mu pak v životě stane přítelem nebo manželem, manželkou nebo něčím podobným. Obyčejné horní vědomí si to vyloží tak, že se nám to přihodilo, že my sami jsme přece nic nepodnikli pro to, aby dotyčný člověk vstoupil do naší životní sféry. Jenže to není pravda! Pravda je úplně něco jiného.

Silou v podvědomí zakládáme od chvíle, kdy zrozením vstupujeme do bytí, a zejména od doby, kdy k sobě začínáme říkat „já“, svou životní cestu tak, že tato v určitém okamžiku kříží cestu druhého člověka. Lidé pouze nepozorují, jaké podivuhodné věci se dějí. Nesledují život člověka, který se např. zasnoubí, jak se vyvíjel dětstvím a mládím, od místa k místu, až se s druhým člověkem seznámil a zasnoubil se. Je to škoda, protože by viděli mnoho zajímavého. Viděli by, že člověk nepřišel jen tak beze všeho k tomu, že by se mu něco jen tak přihodilo, ale naopak, že se velice důmyslně pohyboval až tam, kde toho druhého našel. Celý život je prostoupený takovým hledáním, celý náš osud je vlastně tímto podvědomým hledáním. Toto hledání však neprobíhá jako jednání z obyčejné úvahy, které postupuje v přímé linii, kdežto jednání v podvědomí postupuje silně a osobně. Je to něco, co postupuje velmi důmyslně.

Není vlastně vůbec správné, aby se mluvilo o nevědomí, mělo by se říkat nadvědomí nebo podvědomí, neboť nevědomé je to jen pro obyčejné vědomí. U oné dámy je podvědomí samo o sobě mnohem vědomější než její horní vědomí. A tak je tomu také u toho, co nás v životě vede, takže náš osud je vlastně velmi vědomým předivem. Proti tomu nemluví ani to, že člověk je se svým osudem tak málo spokojený. Byl by s osudem srozuměný, kdyby mohl prohlížet všechny působící faktory. Protože horní vědomí není tak chytré jako podvědomí, a proto posuzuje skutky podvědomí nesprávně. Zatímco člověk nalézá ve svém horním vědomí to nepříjemné, co se mu stalo, ve skutečnosti to z hlubokého podvědomého uvažování hledal. Poznání hlubších souvislostí se dostává k tomu, že někdo mnohem moudřejší vyhledává věci, které se pak stanou osudem.

V čem spočívá to, že někdo moudřejší než horní vědomí vyhledává věci, které se pak stanou osudem?

Spočívá to v tom, že je to naše obyčejné vědomí hlavy, na kterém si člověk tak zakládá. Toto vědomí hlavy je jakýmsi sítem. Toto přirovnání dobře poukazuje na platnou skutečnost, neboť naše vědomí hlavy je opravdu takovým sítem. Když se do síta nalije voda, pak ta voda zase proteče, síto se vodou nenaplní. Věci, nad nimiž přemýšlíme a uvažujeme a které se potom projevují v osudovém předivu, procházejí naším vědomím hlavy jako sítem. Proto o nich ve svém horním vědomí nic nevíme. V podvědomí je člověk projít sítem nenechá. Jen proto o nich nic neví, že procházejí horním vědomím jako sítem.

Jak je tomu s těmito věcmi u zvířete a jak u člověka?

U zvířete je to s jeho zážitky tak, že zcela zvířetem procházejí, zde je sítem celé zvíře. U člověka nejsou sice zadržovány v hlavě, ale jsou zadržovány celým člověkem. Jen proto, že v obyčejném životě myslí pouze hlava a nikoliv celý člověk, se za normálních poměrů ostatní člověk myšlením nevměšuje. Výjimkou je např. hysterie záležející v tom, že začne myslet také druhá část člověka. V takových chorobných případech člověk jako by „dělal osud“ jako ona dáma. Člověk tu věc přece jen zadržuje, a tu se ukazuje něco nanejvýš pozoruhodného.

Proč celým zvířetem všechny zážitky procházejí jako sítem a proč u člověka se některé zážitky zadržují?

Zvíře nemá ruce, tj. jeho končetiny jsou stále spojeny se zemí. Tím, že člověk přetvořil končetiny, které jsou u zvířete nohama, jsou do jeho organismu paže a ruce zapojeny tak, že člověk v sobě zadržuje myšlenky svého osudu. Rukama se ovšem nedá myslet, lze jimi jen zadržet osud, a proto si člověk svého osudu nevsímá. Ruce jsou právě takovými orgány myšlení, jako je éterická část hlavy, která při myšlení dělá něco podobného, co člověk v životě dělá svými rukama. Člověk svými rukama zastavuje v sobě proud jednání, které prostupuje jeho osudem. Je to zařízení tak, že se projevují jen hrubší rozumové činnosti rukou a paží. Každý člověk ví, že má v rukou, především v konečcích prstů, zvláštní citivý smysl. Prestože tento citivý smysl v tomto směru tím nejhrubším, neboť je to příliš slabé, sotva doutnajícím myšlením, co zde lidé vyvíjejí a co mohou vyjádřit v umělecké činnosti.

Ruce jsou vlastně orgánem pro osud, ale člověk v přítomném vývojovém cyklu se ještě neučí myslet rukama. Kdyby se to naučil, kdyby poznal tajemství rukou, byl by zasvěcen do poznání základních zákonů osudových souvislostí. Vyhlíží to velice podivně, ale je to tak! Máme zde jeden z bodů, kdy duchovní věda již ví, že v rukou vyvíjejících podvědomé myšlení je myšlen osud, ale přírodní věda si toho zatím nevsímá. Věda ve svém pozorování sice také dojde k závěru, že člověk je dokonalejší než zvíře, ale v tom, čeho si nevsímá, čeho přitom nedbá, spočívá podstatná odlišnost člověka od zvířete.

Všimněte si, jak je u zvířete posazená hlava. Je posazená bezprostředně nad zemí. U člověka to, co u zvířete nese země, je nesené člověkem samým. Linie těžiště hlavy, nežli se setká se zemí, dopadá do lidského organismu, vyjádří-li se drsně, prochází bránicí. Jak stojí zvíře k zemi, tak stojí člověk sám k sobě. Představíme-li si linii těžiště hlavy u zvířete, dopadne tato linie přímo na zem, aniž by procházela bránicí a organizmem. U člověka je tím podstatným orientace organismu k celému kosmu. S tím souvisí to, že jeho paže a ruce jsou organizovány jinak než u zvířete. Tady bude jednou v budoucnu pracovat z jedné strany přírodní věda, když se zeptá:

Jaká je vlastně souvislost člověka s dynamičností, se silovými poměry k vesmíru?

To, že člověk není čtyřnohý, ale dvouruký, to je organizováno z kosmu. A zatímco je organizovaný z kosmu tak, že linie těžiště jeho hlavy dopadá do něho samotného, pracuje tomu vstříc a stává se svou vlastní zemí. Tím, že si své ruce a paže zvláštním způsobem zorganizoval, žije vstříc tomu, že ruce mohou zase ze své strany uchopit osud, stejně jako organizace lidské hlavy také souvisí s jeho vzpřímeným postojem. Člověk má svůj dokonalejší mozek proto, že linie těžiště jeho hlavy prochází skrze něho a nedopadá přímo na zem. Ve vesmíru jsou vždy síly, a když je něco orientováno jinak, pak je hmota jinak rozdělená. Pro neorganickou přírodu se to připouští, ale u člověka se na to dnes ještě zřetel nebere. Proto se zatím nepřichází na to, jak v člověku hmota pracuje vstříc duchovnosti, jak v něm všude materialita protkává ducha.

To je jedna stránka. Zde můžeme říci, že vidíme člověka, jak spočívá na své vlastní bránici, a když podvědomím myslíme až dolů k bránici, jsme v osudovém rozumu tak, jako jinak jsme jen v rozumovém úsudku. Člověk však stojí v životě jiným způsobem. Když pozorujeme nejen jednostranně hlavu, ale i ostatní organismus, vidíme, že rozvážně, podvědomě rozvážně určuje svůj osud, že svůj osud zná. V životě člověka je tedy ještě něco jiného. Vykonáváme činy, které nám způsobují určité uspokojení nebo také nespokojenost. Jen se nad tím zamyslete. Někomu jste prokázali blahodárný čin, to vám poskytlo uspokojení, nebo jste museli něco podniknout, co bylo obranou proti něčemu, a to je spojeno s neuspokojením. Ale nejen to, že sebe vidíme jako jednajícího člověka, tj. že konáme činy a pociťujeme nad tím vědomé uspokojení nebo nespokojenost. Nejlépe to můžeme vidět, když duchovědně zkoumáme činy, které do života zasahují méně. Takovým činem, který nemusí mít nějaký morální význam, je např. štípání dříví.

Co vlastně vykonáváme, když štípáme dříví?

Především je to čin, který nám způsobuje únavu. O únavě mají lidé rozmanité názory a myšlenky. Z poslední veřejné přednášky („Příroda a její záhady ve světle duchovědného bádání 7. 3. 1918“) víte, že si lidé představují, jak následkem únavy by měli usnout, že příčinou usínání je únava. Každý samozřejmě o únavě ví, že vystupuje jako průvodní jev takových činů, jako je štípání dříví. Únava má však svůj hluboký smysl a ten poznáme, zkoumáme-li ji duchovědně. Zjistíme, že únava vůbec není tím, čím se nám jeví. Pojmenovali jsme ji únavou, prožíváme ji jako únavu, ale ona je naprosto něčím jiným, významnějším. Únava objevující se při činech zasahujících více do morálního nebo intelektuálního života je v tomto směru zjemnělá, a neobjevuje se proto u nich vždy tak jasně, jako když pozorujeme činy elementárnější, např. štípání dříví.

Pozorujeme, že tato únava je rozdvojeným dějem. Nejprve musíme použít rašících a vyrážejících životních sil, souvisejících s naším růstem, potom jsme však tyto síly spotřebovali a v našem organismu nastává proces odbourávání. Tento proces odbourávání se prožívá jako únava. Ale tato únava je po pravdě řečeno omámením, jehož hlubší význam ve skutečnosti prožíváme jako něco úplně jiného, než čím je následek, v tomto případě následek štípání dříví. Únava je pro obyčejný život pouhým omámením.

Co se tedy opravdu při únavě prožívá?

Zjistíme to jen na základě skutečného duchovědného bádání. Když jsme po štípání dříví unaveni, zpozorujeme na místech známých jako lotosové květy, tj. místa duchového organismu člověka, jakési vyzařování (bližší o tom najdete v knize „Jak dosáhneme poznání vyšších světů“). Toto vyzařování, viditelné na lotosových květech, je duchovní výsledek naší činnosti, který se však nedostává do vědomí, člověk si jej tedy neuvědomuje. Do vědomí mu přichází jen to, co jej jako únava omámí právě proto, aby na sobě tento duchovní výsledek nemohl vnímat. Neboť co tu vlastně vyzařuje, je skutečný duch. Ještě lépe se to dá pochopit, chceme-li zaměřit pohled na duchovost těchto vyzařování, když budeme pozorovat čin vystavený morálnímu posuzování. Položme si otázku:

Jak je tomu u činů, které se posuzují morálně?

Dejme tomu, že jsme neštípali dříví, ale dělali jsme něco, co lze posuzovat morálně. Morální

posuzování bereme obvykle v úvahu jen pro úzce ohraničený život. Je však významné i mimo tuto činnost. Všechno, co člověk dělá, každý jednotlivý čin, má v celém vývojovém dění lidstva určitou hodnotu. Toto posuzování, jakou hodnotu má nějaký čin v postupu vývoje, to vnímá člověk v obyčejném vědomí právě tak málo, jako svou hlavou vnímá činy osudu. Děje se však něco nesmírně pozoruhodného. Člověk toto posuzování nenechává procházet svou hlavou jako sítem, nýbrž nechává ho procházet svou bytostí jako záření a svými lotosovými květy ho pak vyzařuje navenek. Tím člověk ze sebe neustále vyzařuje jakýsi soud, tj. podvědomě provádí jednotlivá hodnocení každého ze svých činů. Navenek můžete vypadat jako anděl a myslíte si, že všem lidem činíte dobře, v podvědomí posuzujete hodnotu tohoto způsobu konání pro celkový vývoj lidstva, a to velice objektivně, což mnohdy dopadne úplně jinak, než jak bychom se domnívali ve svém horním vědomí. Můžete být třeba zlodějem, ale když provádíte zlodějský čin, posuzujete tento čin zcela objektivně podle hodnoty v celkovém vývojovém procesu lidstva. A bez zdráhání to vyzařujete navenek svými lotosovými květy. Tak jako naše soudy procházející hlavou jako sítem jsou zadržovány našimi rukama a pažemi, tak jsou pomocí naší organizace astrálních lotosových květů vedeny naše soudy, které vynášíme svými činy. Ato rovněž činy myšlenkovými. Všechny tyto soudy jsou vyzařovány naší organizací lotosových květů jako přísvit, který z nás neustále vystupuje.

Jak daleko vyzařuje přísvit našich lotosových květů a jak se to v našem bytí projevuje?

Tento přísvit jde velmi daleko. Přechází do činů, nezůstává v prostoru. Je dost obtížné si tyto lotosové květy představit, protože se stále pohybují a stále přecházejí do času. V lotosových květech a v jejich pohybech se prostor doslova stává časem. Člověk sám vrhá před sebe toto záření, ale tak, že toto vrhání přísvitu přechází do času. Je to neustálé záření, které jde daleko za smrt.

V našem podvědomí po celý život někdo soudí. Tak jako v nás někdo myslí náš osud, tak někdo soudí všechny naše činy a my tento soud vyzařuje me jako přísvit. Protože je to konání imaginativní, je to přirozeně zase vyjádřeno obrazně, ale toto obrazné vyjádření plně odpovídá skutečnosti. Život si představte, jako když světlometem vyzařujete do velké dálky světlo. Jen si to nesmíte představit prostorově, ale v čase. Např. jako čtyřicetiletý člověk jste dnes něco učinili, váš život jde dále, prochází vaším padesátým, vaším šedesátým rokem, potom prochází smrtí a jde zase dál od onoho bytí, které trávíte mezi smrtí a novým zrozením. Zatímco procházíte oním bytím, vžíváte se krok za krokem do toho, co jste do onoho bytí neustále po čas svého pozemského bytí svými lotosovými květy vyzařovali. Potkáváte se opět s tím, co jste vyzařovali do budoucnosti. Je to tak, jako kdybyste světlometem do daleka vysílali zářící světlo a pak byste šli podél tohoto světla a říkali si: Co jsem zde vyzářil, s tím vším se opět setkávám. A to, s čím se takto v životě mezi smrtí a novým zrozením setkáváte, to jsou soudy nad vašimi činy. V tomto směru člověk není sítem nebo, chcete-li, sítem propouští to, co sám podvědomě plodí, produkuje. Je zde něco, co je v člověku ustavičným hnido-pišsky pedantským kritikem jeho vlastního konání, a to je jím samým pak vrženo do jeho vlastní budoucnosti. Chceme-li, můžeme také sem přivést přírodovědu, bylo by to zajímavé. Vidíme tedy, že to, co se pojímá všeobecným výrazem nevědomí, staví se do lidského života komplikovaným, ale naprosto přehledným způsobem.

Tím, že je člověk postavený zpříma a zase tedy ve svém organismu obyčejného vědomí spočívá na sobě jako na vlastní zemi, tím se na místech lotosových květů zadržuje to, co v nejširším smyslu slova vychází z jeho putování po Zemi. Zde se to zadržuje, v pravém úhlu se to láme a vysílá se to ven do života. Se svým podvědomím je člověk přičleněn do souvislosti svého osudu právě tím, že se na jedné straně bránící uzavírá směrem dolů.

Proč u zvířete nepřichází v úvahu vyzařování lotosovými květy?

To souvisí s orientováním zvířete ve vesmíru. Poněvadž má člověk svou páteř postavenou vertikálně, tj. v pravém úhlu k páteři zvířete, vyvíjí to, co se u zvířete vůbec nemůže vyvinout. U zvířete je páteř v postavení horizontálním, nikoliv svislém, a obě postavení se neutralizují. Proto si zvíře po svém boku nemůže postavit kritika a také nemůže vysílat do budoucnosti soudy nad činy ve svém zvířecím životě. Mnohé by vyšlo najevo, kdyby se přírodověda vzchopila, aby nezůstalo jen u povrchního posuzování, kdy se končetiny zvířete ve svých strukturách a formách přirovnávají ke končetinám člověka nebo se porovnává hlava zvířete s hlavou člověka. Člověk má sice dokonalejší mozek, ale jinak není lidská hlava až tak od hlavy zvířete příliš odlišná, a proto také mohla materialistická teorie snadno přičlenit člověka k řadě zvířecí. Je třeba vědět, že to podstatné, co člověka odlišuje od zvířete, je jeho orientace ve vesmíru. Bude-li přírodní věda tuto orientaci studovat a nikoliv jen porovnávat zvíře s člověkem, dojde k úplně novým poznatkům. Zde se rovněž stane směřodatnou duchovní věda tak jako u jiných věcí, kdy poukazuje k určitým životním dějům, které je možné poznat, až se s její pomocí získá příslušný směr. Jak vidíme, člověk je organizovaný tak, že v něm spočívá hledisko, které je na jedné straně chytřejším, v posuzování osudu dokonce rafinovanějším posuzovatelem, na druhé straně je objektivnějším hodnotícím kritikem, než je člověk sám ve svém vědomém životě. V člověku je tedy jakýmsi komplikovaným způsobem včleněno to, co lze nazvat jakýmsi druhým člověkem, a v životě se to také zřetelně projevuje. Člověk ke svým činům zpravidla nepřihlíží a kritik v něm tak zůstává podvědomý. Stává se vědomým teprve mezi smrtí a novým zrozením, kdy se na každém kroku člověk setkává s oním přísivitem, o němž jsem mluvil. Položíme-li si otázku:

Chová se tento druhý člověk v nás, tento kritik, u různých lidí vždy stejným způsobem, můžeme při důkladném pozorování života přijít na to, že se tento kritik nechová v jednotlivém člověku stejně. Porovnejte si navzájem dva typy lidí. Jednoho většinou můžeme označit jako dotěrného člověka, všudybyla. Jsou lidé, které potkáváme na všech možných místech, ale nikdy nemají čas, neustále musí někam jít, pořád spěchají a nesetrvávají u ničeho dlouho. Také chtějí při všem být a spolupůsobit, do všeho se ženou, chtějí své prsty i nos do všeho strkat, každému vnucují své nápady bez ohledu na to, co tomu řekne jeho okolí, o jehož zvyky a přesvědčení se moc nestarají.

Ostatní lidé o tom nijak zvlášť nepřemýšlejí a považují to za pouhou životní zvyklost, která by se měla zakládat na různých podvědomých věcech. Co přece s tím souvisí, je to, že v této inkarnaci, kdy člověk je tímto rtuťovitým všudybylem, zaujímá onen kritik zvláštní postavení. Neboť také tito kritikové mají svoji zvláštní individualitu. Lidé to však vlastně poznají až po smrti. Takový dotíravec (je dobré, že můžeme o těchto věcech mluvit také s humorem, neboť tím, že při vstupu do duchovní vědy nenecháme humor vyprahnout, vyhneme se jakési mystické náladě, která je duchovní vědě tolik na újmu a poškozují ji), tedy kritik u takového všudybyla, který usiluje především o to, aby byl všude viděn a oslavován nejen lidmi, ale chce být viděn i nejrůznějšími duchovními bytostmi, je jakýmsi hercem. Má radost, když všechny duchovní bytosti, jimiž se to v duchovní světě jen hemží, mohou stále vidět, co všechno rozmanitého dělá a jak stíhá jednu činnost za druhou. Tento typ všudybyla je v duchovním světě někým, kdo neustále pobíhá sem a tam, neboť chce být viděn, a z tohoto chtění, aby byl viděn, které se proměňuje v nevědomý pud, pochází charakter všudybyla.

Vezměme případ opačný. To je ten člověk, který koná, to k čemu jej nutí život, koná prostě to, co život od něj požaduje. Není ho všude vidět, ale v skrytu před zevním světem jedná i tam, kde ho vidět není, neboť mu příliš nezáleží na tom, aby to, co dělá, bylo vidět. Také u něj v nevědomí zaujímá kritik zvláštní postavení dané vírou, že nic z jeho činů není zbytečné, i když to hemžící se duchovní bytosti třeba nezpozorují. Kritik potom působí touto vírou tak, že žádná síla vynaložená do zevního světa není zbytečná, ale všechno má ve světě svůj význam. To je krásná víra, že všechno, co děláš, i kdyby se to mělo ukázat až po tisíciletích, bude mít v celkovém životě světa nějaký svůj význam. Toto vědomí je základem opačného typu. Je to jisté spočinutí ve světě, jistota, pocházející z charakterizované víry.

Tyto vývody jsem dnes učinil zejména proto, abych vám tím ukázal v lidské bytosti dva elementy. Element, který souvisí s fyzickou organizací člověka mezi zrozením a smrtí tak, že tato fyzická organizace poukazuje na něco podvědomého. Toto podvědomé se projevuje v tom, že paže a ruce se jeví jako orgány myšlení, třebaže myšlení podivuhodného druhu, neboť tomu, pro co je hlava sítem, dávají zvláštní metody. Člověk je v tomto směru pozoruhodnou nádobou. Jeho hlava je sítem pro osud, ale jakmile tímto sítem protekly myšlenky, jež jsou tvořeny osudem, pak je zachycují paže a ruce. Druhým elementem v člověku je to, co září lotosovými květy a co vchází do života mezi smrtí a novým zrozením. Na poměru utvářeném k těmto dvěma proudům vnitřního života člověka závisí velmi důležité věci. Budete-li pozorovat celého člověka tak, že si představíte rovinu bránice, pak jej máte před sebou jako rozdvojenou bytost. Něco do něho vchází a uvízne to silou paží a rukou, ale přesto to jde dolů až do roviny bránice. Uvízne to následkem skutečnosti, že člověk je vertikální bytost, nikoliv horizontální jako zvíře.

To další se vskutku ukazuje, jakkoliv to zní záhadně (ale svět je již takový, že je plný záhad), že nohy a chodidla jedné části tohoto rozdvojení jsou k člověku v podobném postavení jako paže té druhé části. To má co činit se zemí. Je vidět, jak to záření vlastně přichází skrze zemi a proniká do člověka, a vedeno lotosovými květy září dále do budoucnosti. Dvojí proudění nám člověka ukazuje jako rozdvojenou bytost, v jejímž obyčejném životě jsou tyto dva proudy od sebe oddělené. A na tom se zakládá současný život.

Mohou se tyto dva proudy v člověku spojit?

Kdyby se ty dva proudy spojily, nebyl by možný život takový, jaký dnes je. Kdyby oba elementy v jednotě proudily spolu, nemohl by člověk vyvinout vědomí svého Já. Vědomí Já se zakládá na tom, že oba proudy jsou v životě drženy od sebe. Ale přesto jsou drženy od sebe jen částečně, neboť v určitém smyslu spolu splývají. Ve skutečnosti je tomu tak, že to, co tu z člověka vyzařuje, aby to pak vzářílo do života mezi smrtí a novým zrozením, to se může spojit. Spojení nastane tehdy, když člověk vyvine takovou duševně-duchovní sílu, aby to podvědomé v člověku bylo v souladu ještě dříve, než to projde sítem s oním vzařováním mimo člověka, které je pak zachycováno pažemi. Oba tyto proudy, které jinak procházejí lidským tělem, ale nemohou se dostat k sobě, se pak mohou spojit. Toto spojení dává člověku možnost setkání se zemřelými, s těmi, jež prošli branou smrti.

Teprve v budoucnosti lidstvo dosáhne toho, že oba tyto póly, které jsem již dříve nazval pólem intelektuálním a morálním, se budou stále více spojovat, až splynou v jednotu. To nastane proto, že lidé během příštích tisíciletí budou i za dne více proniknuti přímým vlivem dobra (naučí se pozorovat ve světě éterického Krista).

Charakterizováním těchto dvou proudů jsem dnes vyslovil úvod k tomu, co v příští přednášce budeme říkat o vztazích, které odtud člověk může mít k zemřelým. Budeme tyto vztahy pozorovat zase z jiného hlediska.